

ผลกระทบของกฎหมายหมิ่นประมาท ต่อเสรีภาพในการแสดงออกในไทย

กรกฎาคม 2552

อาร์ติเคิล 19

ARTICLE 19, Free Word Centre, 60 Farringdon Road,
London EC1R 3GA, United Kingdom
Tel: +44 (0) 20 7324 2500 Email: info@article19.org
<http://www.article19.org>

สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ

538/1 ถนนสามเสน เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300
โทรศัพท์ +662 668 9900 · โทรสาร +662 243 5697 · tpct@inet.co.th
<http://www.presscouncil.or.th>

สารบัญ

1.	อารัมภบท	4
2.	ลักษณะของสื่อข่าวในไทย	5
3.	ประเด็นสำคัญในการจำกัดเสรีภาพในการแสดงออก	6
4.	หมิ่นประมาทในฐานะที่เป็นความผิดทางอาญา	7
5.	แนวโน้มใหม่ของการเรียกค่าเสียหายสูงลิบลัว	9
6.	ผลกระทบจากวิธีการฟ้องคดีและระเบียบขั้นตอน	10
6.1	การใช้ทรัพยากรของรัฐในการฟ้องคดี	10
6.2	การยื่นฟ้องในหลายท้องที่	11
6.3	การไต่สวนมูลฟ้องโดยศาล	11
7.	การไกล่เกลี่ยเพื่อไม่ต้องต่อสู้คดีในศาล	12
8.	อัตราค่าธรรมเนียมศาลใหม่	12
9.	คดีหมิ่นประมาทที่น่าสนใจบางคดี	12
9.1	ณรงค์ วงศ์วรรณ กับ หนังสือพิมพ์แนวหน้า	12
9.2	ชวน หลีกภัย กับ เสถียร จันทิมาธร และ สุชาติ ศรีสุวรรณ	14
10.	กฎหมายอื่นบางฉบับที่มีผลกระทบต่อเสรีภาพในการแสดงออก	15
10.1	พระราชบัญญัติจัดแจ้งการพิมพ์ พ.ศ. 2550	15
10.2	กฎหมายหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ	17
10.3	พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับ	18
	คอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550	
11.	ข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไขกฎหมาย	19

คำประกาศ

รายงานฉบับนี้เขียนโดย ศิลป์ฟ้า ต้นศรารุธ นักกฎหมายสื่อมวลชนอิสระที่ประจำอยู่ในกรุงเทพฯ โดยได้รับข้อเสนอแนะและบรรณาธิการโดย โทบี้ เมนเดล ที่ปรึกษากฎหมายอาวุโสของอาร์ติเคิล 19

อาร์ติเคิล 19 เป็นองค์ระหว่างประเทศที่มีใช้เป็นที่ของรัฐบาลซึ่งมีสำนักงานใหญ่ในกรุงลอนดอน โดยมีภารกิจเป็นการเฉพาะในการส่งเสริมสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกและในข้อมูลข่าวสาร โดยได้มีกิจกรรมในประเทศไทยมาตั้งแต่ปี 2545 และได้ตีพิมพ์รายงานการศึกษาพื้นฐานของเสรีภาพในการแสดงออกในไทยเมื่อปี 2548 ซึ่งสามารถหาดูได้ที่ <http://www.article19.org/pdfs/publications/thailand-baseline-study.pdf>.

สมาคมนักหนังสือพิมพ์แห่งชาติ เป็นองค์กรกำกับดูแลตนเองระดับประเทศของหนังสือพิมพ์ฉบับหลักๆในไทย โดยมีภารกิจในการส่งเสริมเสรีภาพของหนังสือพิมพ์และจรรยาบรรณวิชาชีพในบรรดานักหนังสือพิมพ์ไทย

1. อารัมภบท

1.1 แม้ว่าเสรีภาพในการแสดงออกของประชาชนคนไทยจะได้รับการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ แต่การใช้เสรีภาพดังกล่าวโดยสื่อมวลชนและปัจเจกบุคคลในประเทศไทยยังถูกจำกัดด้วยทั้งกฎหมายที่มีการใช้มายาวนานและกฎหมายที่เพิ่งบังคับใช้ใหม่ กฎหมายเหล่านี้และการที่รัฐบาลเป็นเจ้าของและควบคุมสื่อวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์มายาวนานได้จำกัดเสรีภาพดังกล่าวในทางปฏิบัติ

1.2 การหมิ่นประมาททั้งในส่วนที่เป็นความอาญาและความแพ่งเป็นกฎหมายสำคัญหนึ่งที่จำกัดเสรีภาพในการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล ภาคธุรกิจและบุคคลที่มีอำนาจต่างๆ

1.3 สำหรับในประเทศไทยนั้น การหมิ่นประมาทเป็นความผิดฐานหนึ่งในประมวลกฎหมายอาญาซึ่งบังคับใช้มาตั้งแต่พ.ศ. 2500 ซึ่งตัวบทของความผิดฐานหมิ่นประมาทมิได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงในสาระสำคัญในยุคสมัยใหม่ แต่หากในปีพ.ศ. 2535 ได้มีการแก้ไขมาตรา 326 และ 328 ของความผิดฐานหมิ่นประมาทโดยเฉพาะในมาตรา 328 ได้เพิ่มโทษการหมิ่นประมาทด้วยการโฆษณาเผยแพร่ผ่านสื่อในรูปแบบต่างๆเป็นจำคุกไม่เกินสองปี และปรับไม่เกินสองแสนบาท ระวังโทษจำคุกใหม่นี้เทียบเท่ากับความผิดฐานทำร้ายร่างกายผู้อื่น (มาตรา 295 ป.อาญา) แต่อัตราโทษปรับสูงสุดนั้นสูงกว่าโทษปรับของการทำร้ายร่างกายผู้อื่นมาก

1.4 การแก้ไขกฎหมายในปี 2535 เพื่อเพิ่มอัตราระวังโทษสูงสุดนั้นเป็นที่ทราบกันว่ามุ่งเน้นเพื่อใช้กับสื่อมวลชนเนื่องจากอัตราโทษใหม่ที่เพิ่มสูงขึ้นมากนั้นใช้เฉพาะกับการหมิ่นประมาทด้วยการตีพิมพ์หรือกระจายเสียงและหรือภาพไปยังบุคคลจำนวนมาก สำหรับการหมิ่นประมาทที่กระทำต่อเพียงบุคคลที่สามนั้นมีอัตราระวังโทษสูงสุดเพียงจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

1.5 ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ การหมิ่นประมาททางแพ่งเป็นบทบัญญัติในเรื่องละเมิดซึ่งการหมิ่นประมาทคือการทำให้ชื่อเสียงเกียรติคุณทางทำมาหาได้หรือทางเจริญของบุคคลอื่นได้รับความเสียหาย บุคคลที่ได้รับความเสียหายมีสิทธิ์เรียกค่าสินไหมทดแทนจากผู้กระทำผิดได้ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มิได้กำหนดค่าสินไหมทดแทนต่ำสุดหรือสูงสุดที่ศาลอาจตัดสินให้แก่ผู้เสียหาย จึงเป็นดุลยพินิจของศาลโดยสิ้นเชิง

2. ลักษณะของสื่อข่าวในไทย

- 2.1 หนังสือพิมพ์เป็นสื่อข่าวหลักในไทยที่เอกชนเป็นเจ้าของ สถานีวิทยุและโทรทัศน์กระแสหลักที่ถ่ายทอดสัญญาณผ่านสถานีที่ตั้งอยู่บนพื้นโลกล้วนมีรัฐเป็นเจ้าของหรือไม่ก็รัฐเป็นทั้งเจ้าของและดำเนินการเอง ดังนั้นจึงอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐบาล หนังสือพิมพ์จึงเป็นสื่อข่าวประเภทเดียวที่วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลและเป็นสื่อที่มีโอกาสถูกฟ้องหมิ่นประมาทมากที่สุด
- 2.2 การเข้าถึงอินเทอร์เน็ตในไทยยังอยู่ในวงจำกัดในเขตเมืองเป็นส่วนใหญ่ ฉะนั้นข่าวออนไลน์จึงยังมีช่องทางสำคัญสำหรับการรับรู้ข้อมูลข่าวสารโดยเฉพาะสำหรับประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตชนบทซึ่งยังเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ ข่าวออนไลน์จำนวนมากที่มีอยู่คือบริการเสริมด้านอิเล็กทรอนิกส์ของหนังสือพิมพ์ไทยโดยมีการเพิ่มเติมข่าวใหม่บ้างในระหว่างวัน
- 2.3 เนื่องจากมีการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตมากขึ้นในหลายปีที่ผ่านมาโดยเฉพาะในเขตกรุงเทพฯ จึงเกิดหน้าเวปไซต์ที่เสนอข่าวทางเลือก ซึ่งส่วนใหญ่เสนอข่าวเป็นภาษาไทยเฉพาะเรื่องสนองตอบกลุ่มผู้อ่านเฉพาะกลุ่ม สำหรับหน้าที่เป็นที่รู้จักกันมากน้อยยกตัวอย่างได้ เช่น ประชาไท www.prachatai.com, ฟ้าเดียวกัน www.sameskybooks.org, มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน www.midnightuniv.org และศูนย์ข่าวอิศรา www.isranews.org ยกตัวอย่าง ศูนย์ข่าวอิศราซึ่งดำเนินงานภายใต้มูลนิธิพัฒนาสื่อมวลชนแห่งประเทศไทยนั้น อูทิศตนในการเสนอข่าวเกี่ยวกับความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้
- 2.4 หนังสือพิมพ์ไทยจำนวนมากเสนอข่าวโดยใช้สีสันเพื่อกระตุ้นอารมณ์และความรู้สึก และขายข่าวโดยใช้วิธีพาดหัวตัวใหญ่เนื่องจากพึ่งยอดขายรายวันตามแผงหนังสือมากกว่าการบอกรับสมาชิกรายเดือนหรือรายปี ฉะนั้นพาดหัวข่าวจึงต้องเตะตาเพื่อดึงดูดความสนใจ บ่อยครั้งที่พาดหัวข่าวเหล่านี้เกินจริงและมีได้สะท้อนถึงเนื้อข่าวภายใน
- 2.5 เมื่อไม่กี่ปีมานี้ วงการหนังสือพิมพ์ยังได้เห็นการผุดขึ้นราวดอกเห็ดของหนังสือพิมพ์ที่เสนอข่าวชุบชิบดาราโดยบางฉบับตีพิมพ์รายวันและเขียนเรื่องและลงภาพของดาราหรือบุคคลที่มีชื่อเสียงที่ส่อไปในทางเพศ หนังสือพิมพ์เหล่านี้ก็มีโอกาสสูงที่จะถูกฟ้องหมิ่นประมาท
- 2.6 การขายข่าวโดยใช้สีสันและเสนอเรื่องราวในทางที่กระตุ้นอารมณ์และความรู้สึกนี้ทำให้หลายฝ่ายไม่เห็นด้วยที่จะยกเลิกโทษอาญาของความผิดหมิ่นประมาทเสียทั้งหมด เนื่องจากเห็นว่าหากไม่มีโทษจำคุก ชื่อเสียงของบุคคลจะไม่ได้รับการคุ้มครองที่เพียงพอ

2.7 หนังสือพิมพ์ไทยส่วนมากยังไม่ีมาตรการที่จะป้องกันตนเองจากการถูกฟ้องหมิ่นประมาท เนื่องจากไม่ได้ปรึกษากับทนายความของตนก่อนตีพิมพ์เรื่องที่อาจเป็นหมิ่นประมาท แม้จะเป็นหนังสือพิมพ์ใหญ่ๆบางฉบับที่มีทนายความประจำบริษัทก็ตาม โดยอ้างว่าหนังสือพิมพ์ต้องทำงานแข่งกับเวลา จึงไม่สามารถให้ทนายความของตนอ่านข่าวก่อนตีพิมพ์ หนังสือพิมพ์ส่วนมากจะจ้างทนายความก็ต่อเมื่อถูกฟ้องเป็นคดีแล้ว

3. ประเด็นสำคัญในการจำกัดเสรีภาพในการแสดงออก

3.1 ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว เสรีภาพในการแสดงออกของบุคคลและเสรีภาพของสื่อมวลชนได้รับการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ โดยภายใต้รัฐธรรมนูญปี 2550 นั้น เสรีภาพของบุคคลจะถูกจำกัดได้ก็แต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น รักษาความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีงาม รัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังระบุถึงการห้ามปิดกิจการหนังสือพิมพ์หรือสถานีวิทยุหรือโทรทัศน์ด้วย

3.2 พระราชบัญญัติจัดแจ้งการพิมพ์ซึ่งมีผลบังคับใช้เมื่อ 19 ธันวาคม 2550 และมีผลให้ยกเลิกพระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ. 2484 ซึ่งให้อำนาจรัฐอย่างมากในการควบคุมหนังสือพิมพ์ก็ไม่อนุญาตให้พนักงานเจ้าหน้าที่เซ็นเซอร์หรือปิดกิจการหนังสือพิมพ์ไม่ว่าในกรณีใดเช่นกันซึ่งก็สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน โปรดอ่านรายละเอียดของพรบ.ฉบับใหม่ในหัวข้อ 10.1

3.3 ดังนั้นโดยภาพรวมจึงถือได้ว่าหนังสือพิมพ์ไทยมีเสรีภาพที่รับรองโดยกฎหมายมากกว่าสื่อวิทยุและโทรทัศน์ แต่กฎหมายหมิ่นประมาทโดยเฉพาะหมิ่นประมาทที่มีโทษอาญาที่ให้อำนาจศาลในการลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิด คุณความโดยตรงต่อเสรีภาพของสื่อมวลชนและบุคคลที่ต้องการจะวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลหรือบุคคลที่อยู่ในอำนาจ การคุกคามสิทธินี้หมายความว่าผู้อ่านหนังสือพิมพ์ไทยอาจไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารที่เปิดโปงการกระทำผิดของรัฐบาล เว้นแต่หนังสือพิมพ์จะมีพยานหลักฐานที่แน่นอนที่จะพิสูจน์ต่อศาลได้

3.4 บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ทั้งที่ตีพิมพ์ในกรุงเทพฯและต่างจังหวัดได้แสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผยว่า ตนถูกคุกคามจากโทษจำคุกของความผิดหมิ่นประมาทและจากการเรียกร้องค่าเสียหายสูงลิ่วของผู้เสียหายซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ และกล่าวว่าในบางกรณีได้หลีกเลี่ยงตีพิมพ์ข่าวที่จะเป็นการเปิดโปงผู้อยู่ในอำนาจหากู้สึกว่าตนเองอาจแพ้คดีในศาล

3.5 ดูเหมือนว่าหนังสือพิมพ์ยิ่งใหญ่ ก็ยิ่งเสี่ยงต่อการถูกฟ้องหมิ่นประมาท ในราวต้นปี 2550 หนังสือพิมพ์ในเครือมติชนทั้งหมดซึ่งมีกลุ่มผู้อ่านเป็นผู้มีการศึกษาที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองมีคดีหมิ่นประมาททั้งทางอาญาและแพ่ง 48 คดีในศาล ซึ่งในจำนวนนี้มีคดีที่มีการเรียกค่าเสียหายสูงเป็นประวัติการณ์รวมอยู่ด้วย บุญเลิศ ศษายุทธเดช บรรณารักษ์อาวุโสของเครือมติชนกล่าวว่า “ความผิดหมิ่นประมาททางอาญาเป็นหอกข้างแคบของบรรณารักษ์หนังสือพิมพ์”

3.6 รองศาสตราจารย์มาลี บุญศิริพันธ์ซึ่งสอนวารสารศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย กล่าวว่า “กฎหมายหมิ่นประมาทถูกใช้เป็นเครื่องมือในการขัดขวางการทำงานของสื่อมวลชน” และเห็นด้วยที่การหมิ่นประมาทจะไม่ใช่ความผิดอาญาและเป็นเพียงความผิดทางแพ่ง

4. หมิ่นประมาทในฐานะที่เป็นความผิดทางอาญา

4.1 ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว การหมิ่นประมาทเป็นความผิดฐานหนึ่งในประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งบัญญัติว่าการแสดงความคิดเห็นหรือข้อความ “โดยสุจริตโดยติชมด้วยความเป็นธรรม ซึ่งบุคคลหรือสิ่งใดอันเป็นวิสัยของประชาชนย่อมกระทำ” ไม่มีความผิดฐานหมิ่นประมาท และหากจำเลยสามารถพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าข้อความที่เป็นหมิ่นประมาทนั้นเป็นความจริง ก็ไม่ต้องรับโทษ ฉะนั้น กฎหมายหมิ่นประมาทของไทยก็สอดคล้องกับมาตรฐานสากลบางประการ ในประเด็นการจำกัดโดยชอบซึ่งเสรีภาพในการแสดงออก เช่น สามารถแสดงความคิดเห็นหรือข้อความด้วยความ เป็นธรรมและที่เป็นความจริงในเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ อย่างไรก็ตาม ศาลจะห้ามการ พิสูจน์ หากข้อความนั้นเป็นเรื่องส่วนตัวและการพิสูจน์จะไม่เป็นประโยชน์แก่ประชาชน

4.2 ในทางตรงข้ามกับมาตรฐานสากลที่ดีนั้น กฎหมายไทยไม่ได้ห้ามองค์กรสาธารณะไม่ว่าที่ เป็นองค์กรของอำนาจนิติบัญญัติ บริหารหรือตุลาการฟ้องคดีหมิ่นประมาท และไม่ได้กำหนดให้ บุคคลสาธารณะต้องอดทนต่อคำวิพากษ์วิจารณ์มากกว่าราษฎรธรรมดา ดังเช่นคดีที่อธิบายไว้ใน ข้อ 9.2

4.3 บุคคลที่อ้างว่าถูกหมิ่นประมาทสามารถฟ้องคดีเป็นคดีอาญาและเรียกค่าเสียหายเป็น จำนวนเงินในค่าฟ้องอาญานั้น หรืออาจเรียกค่าเสียหายดังกล่าวโดยแยกฟ้องเป็นคดีแพ่งต่างหาก หรืออาจเลือกที่จะฟ้องเพียงคดีแพ่งอย่างเดียว เหตุผลหนึ่งของการแยกฟ้องเป็นคดีแพ่งคืออายุ ความของละเมิดคือหนึ่งปี ในขณะที่อายุความของการหมิ่นประมาททางอาญาคือสามเดือน ฉะนั้นหากฟ้องแยก ผู้เสียหายจะมีเวลามากกว่าในการคำนวณว่าจะเรียกค่าเสียหายเท่าใด โดย ปกติศาลแพ่งจะรอคำพิพากษาของศาลอาญาก่อนที่จะตัดสินว่าโจทก์ควรได้รับค่าเสียหายเท่าไร

4.4 โฆษจำคุกนั้นมีผลคุกคามต่อเสรีภาพในการแสดงออกมากกว่าค่าเสียหายที่เป็นจำนวนเงิน เนื่องจากจำเลยของคดีอาจได้เงินมาจากนายจ้างหรือยืมจากแหล่งอื่นเพื่อชำระแก่โจทก์ แต่หากว่าศาลตัดสินจำคุก จำเลยต้องติดคุกเอง และการถูกตัดสินว่ากระทำผิดทางอาญาจะทำให้ผู้กระทำความผิดนั้นมีประวัติทางอาญาตลอดไป

4.5 ดังนั้นการหมิ่นประมาททางอาญาจึงเป็นเครื่องมือหลักที่นักการเมืองและบุคคลที่อยู่ในอำนาจรัฐใช้ปิดปากมิให้ฝ่ายตรงข้ามวิพากษ์วิจารณ์ตน เนื่องจากบุคคลเหล่านี้มีแนวโน้มที่จะให้ผู้ที่หมิ่นประมาทตนได้รับโทษจำคุกมากกว่าที่จะเรียกค่าเสียหายเป็นจำนวนเงิน ทนายความที่ให้ความเห็นหนังสือพิมพ์กล่าวว่าในอดีตที่ผ่านมา นักการเมืองจากทั้งฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายค้านและเจ้าหน้าที่รัฐระดับสูงเป็นโจทก์ฟ้องคดีหมิ่นประมาทบุคคลที่วิพากษ์วิจารณ์ตนและหนังสือพิมพ์มากที่สุด ดังเห็นได้จากคดีที่อธิบายไว้ในข้อ 9.2 ขวบน หลีกภัยซึ่งเป็นนักการเมืองเป็นโจทก์ฟ้องคดี โดยมีได้เรียกให้จำเลยจ่ายค่าเสียหายเป็นจำนวนเงินเพิ่มเติม นอกเหนือจากโทษปรับที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา อย่างไรก็ตาม ในระยะหลังนักธุรกิจและบริษัทเอกชนได้เป็นโจทก์ฟ้องคดีหมิ่นประมาทมากขึ้น แล้วเรียกค่าเสียหายเป็นจำนวนเงินสูงๆจากนักหนังสือพิมพ์ แหล่งข่าวของหนังสือพิมพ์ และบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์

4.6 ยังมีการใช้กฎหมายนี้ดำเนินคดีกับนักบรรณารักษ์เพื่อเสรีภาพในการแสดงออกด้วย ในเดือนตุลาคม 2546 บริษัท ซิน คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) ซึ่ง ณ ขณะนั้นครอบครัวของอดีตนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตรยังเป็นเจ้าของอยู่ได้ฟ้องสุภิญญา กลางณรงค์หลังจากที่หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ตีพิมพ์บทสัมภาษณ์เธอเกี่ยวกับผลประโยชน์ที่เกี่ยวกักันระหว่างบริษัทกับรัฐบาลทักษิณในขณะนั้น โดยฟ้องเป็นคดีอาญาและเรียกค่าเสียหาย 400 ล้านบาทจากจำเลยทั้งหมด ณ ขณะนั้นสุภิญญาเป็นเลขาธิการของคณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ (คปส.) ซึ่งเป็นองค์กรนำในการปฏิรูปสื่อมวลชนภายใต้รัฐธรรมนูญปี 2540 ศาลอาญาชั้นต้นได้พิพากษายกฟ้องเมื่อ 15 มีนาคม 2549 และทั้งสองฝ่ายมิได้อุทธรณ์

4.7 สำหรับในประชาคมโลก ประเทศต่างๆได้ประณามบทลงโทษทางอาญาของความผิดหมิ่นประมาทอย่างมากเนื่องจากมีผลกระทบต่อเสรีภาพในการแสดงออกอย่างรุนแรง ประเทศต่างๆจำนวนมากขึ้นได้ยกเลิกบทลงโทษอาญาดังกล่าว ในขณะที่องค์กรสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ เช่น ผู้รายงานพิเศษของสหประชาชาติว่าด้วยเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกได้กล่าวถึงอันตรายของกฎหมายหมิ่นประมาทที่มีโทษอาญาในโอกาสต่างๆมากขึ้นเรื่อยๆ

5. แนวโน้มใหม่ของการเรียกค่าเสียหายสูงลิบลิว

5.1 ในปี 2548 บริษัท ปิคนิก คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) ซึ่งเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ไทยและจำหน่ายก๊าซหุงต้ม ได้ฟ้องหมิ่นประมาทหนังสือในเครือมติชนเป็นคดีอาญา และเรียกค่าเสียหาย 10,000 ล้านบาทซึ่งเป็นจำนวนที่สูงที่สุดเท่าที่โจทก์เคยเรียกในคดีหมิ่นประมาทในไทย และฟ้องหนังสือพิมพ์ประชาชาติธุรกิจซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ธุรกิจในเครือเดียวกันแยกต่างหากเป็นคดีอาญาเช่นกันและเรียกค่าเสียหายอีก 5,000 ล้านบาท ศาลชั้นต้นได้ยกฟ้องทั้งสองคดีในปี 2549 บริษัท ปิคนิก ยื่นอุทธรณ์แต่ต่อมาได้ตัดสินใจถอนอุทธรณ์เอง

5.2 ศิษฏ์ สุนันท์สถาพรทนายความประจำเครือมติชนมาตั้งแต่ปี 2543 กล่าวว่าเมื่อนักการเมืองฟ้องหมิ่นประมาทมักต้องการให้หนังสือพิมพ์ลงสิ่งที่ได้เคยเขียนเกี่ยวกับตนโดยไม่ค่อยได้เรียกค่าเสียหายสูงๆ ศิษฏ์กล่าวว่า “พวกเขาหวังว่าในระหว่างการดำเนินคดีในศาล เราจะเขียนรายงานข่าวอ่อนลง และหากเราแพ้คดี เราจะต้องเขียนในสิ่งที่พวกเขาอยากให้เราเขียน” และกล่าวเสริมว่าสำหรับพวกนักธุรกิจนั้นเมื่อฟ้องคดีจะต้องการให้หนังสือพิมพ์จ่ายค่าเสียหาย

5.3 ในเดือนพฤศจิกายน 2550 เทสโก้ โลตัส ผู้ค้าปลีกรายใหญ่และเป็นบริษัทในไทยของ เทสโก้ ซึ่งเป็นบริษัทข้ามชาติที่มีสำนักงานใหญ่ในสหราชอาณาจักรอังกฤษ ได้ฟ้องหมิ่นประมาทเจ้าหน้าที่อาวุโสคนหนึ่งของหอการค้าไทยเป็นคดีอาญาในข้อความที่ดีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์เอเอสทีวีผู้จัดการรายวันและเรียกค่าเสียหาย 1,000 ล้านบาท ต่อมาในเดือนกุมภาพันธ์และมีนาคม 2551ยังได้ฟ้องคอลัมนิสต์คนหนึ่งและนักข่าวอีกคนหนึ่งของหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจเป็นคดีแพ่งแยกต่างหากสองคดีและเรียกค่าเสียหาย 100 ล้านบาทจากแต่ละราย

5.4 ค่าเสียหายที่เรียกกันสูงลิบลิวเช่นนี้หากศาลให้ตามที่โจทก์ขอก็คงทำให้จำเลยในคดีเหล่านี้ล้มละลาย อย่างไรก็ตาม ศาลไทยก็มีได้ให้ค่าสินไหมทดแทนมากเท่าที่โจทก์ขอมา ค่าสินไหมทดแทนสูงสุดที่ศาลฎีกาเคยให้โจทก์ในคดีหมิ่นประมาทคือห้าล้านบาท (อ่านรายละเอียดคดี ณรงค์ วงศ์วรรณ กับหนังสือพิมพ์แนวหน้าในข้อ 9.1) สำหรับศาลชั้นต้นนั้นเคยตัดสินให้โจทก์ได้รับค่าเสียหายเป็นจำนวนเงิน 10 ล้านบาทแต่คดีนี้ยังอยู่ระหว่างชั้นอุทธรณ์ แต่ก็ถือเป็นจำนวนสูงสุดที่ศาลชั้นต้นเคยให้ในคดีหมิ่นประมาท

5.5 นี่คงชี้ให้เห็นว่าค่าเสียหายที่โจทก์เรียกกันเป็นร้อยล้านหรือพันล้านบาทนั้นหมายถึงจะขอให้จำเลยเกรงกลัวจนยอมตกลงในข้อพิพาทกับโจทก์ด้วยการไกล่เกลี่ยของศาลหรือการเจรจาส่วนตัวนอกศาล จักร์กฤษ เพิ่มพูลบรรณาธิการผู้พิมพ์ผู้โฆษณาของหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจกล่าวว่า

“ในระยะหลังมานี้ ผมไม่เคยเห็นการเรียกค่าเสียหายต่ำกว่า 100 ล้านบาทเลย จำเลยซึ่งไม่เข้าใจ เกมส์อันนี้ ก็จะตกใจกลัวและมักจะไม่ต้องการต่อสู้ในศาล และมีแนวโน้มตกลงยอมความด้วยการเจรจา”

5.6 ศิษย์ทนายความของเครื่องมือติชนกล่าวว่าครึ่งหนึ่งของคดีของหนังสือพิมพ์ต่างๆในเครื่องจะตกลงยอมความกันได้ก่อนศาลมีคำพิพากษา ส่วนอีกครึ่งหนึ่งจะต่อสู้กันจนถึงศาลมีคำพิพากษาเป็นที่สุด

5.7 ธุรกิจขนาดใหญ่อย่างเช่นเทสโก้ โลตัสเมื่อเป็นโจทก์ในคดีหมิ่นประมาทยังสามารถใช้อำนาจในการลงโฆษณาสร้างแรงกดดันให้หนังสือพิมพ์ต้องยอมโอนอ่อนได้ เนื่องจากหนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่ต้องพึ่งรายได้จากโฆษณาเป็นหลัก จึงไม่ต้องการเสียผู้ลงโฆษณารายใหญ่ไป เป็นที่ทราบกันว่าเทสโก้ โลตัสได้พบปะเจรจาส่วนตัวกับบรรณาธิการของกรุงเทพธุรกิจหลายครั้ง นางศันดา ห่านวิไลนักข่าวของกรุงเทพธุรกิจคนที่ถูกฟ้องได้ตีพิมพ์คำชี้แจงเกี่ยวกับบทความที่ถูกหาว่าหมิ่นประมาทในหนังสือพิมพ์ดังกล่าวติดต่อกันสามวันจากวันที่ 19-21 มกราคม 2552 ต่อมาเทสโก้ โลตัสได้ถอนฟ้องเมื่อ 28 มกราคม 2552

6. ผลกระทบจากวิธีการฟ้องคดีและระเบียบขั้นตอน

6.1 การใช้ทรัพยากรของรัฐในการฟ้องคดี

6.1.1 กฎหมายไทยอนุญาตให้ผู้ซึ่งอ้างว่าถูกหมิ่นประมาทฟ้องคดีต่อศาลโดยผ่านกลไกของตำรวจและอัยการ ซึ่งเท่ากับเป็นการใช้ทรัพยากรของรัฐเพื่อเรียกประโยชน์ส่วนตัว ในกรณีที่ผู้เสียหายร้องทุกข์ต่อตำรวจ ตำรวจก็จะทำการสอบสวนหาพยานหลักฐานและส่งสำนวนให้สำนักงานอัยการสูงสุด ซึ่งจะชี้ว่าคดีมีมูลเพียงพอที่จะส่งฟ้องศาลหรือไม่ และเมื่อตัดสินว่าจะส่งฟ้อง ก็จะแต่งตั้งอัยการเป็นโจทก์ในคดี ในกรณีเช่นนี้ ผู้เสียหายแทบจะไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายของตนเองในการฟ้องคดี สำหรับในหลายประเทศนั้น ผู้เสียหายจะฟ้องคดีหมิ่นประมาทไม่ว่าทางอาญาหรือทางแพ่งต่อศาลได้ ก็ต้องแต่งตั้งทนายความและดำเนินการต่างๆด้วยค่าใช้จ่ายของตนเอง

6.1.2 มานิจ สุขสมจิตร อดีตประธานสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติและปัจจุบันเป็นประธานมูลนิธิพัฒนาสื่อมวลชนแห่งประเทศไทยกล่าวว่าทรัพยากรของรัฐไม่ควรนำมาใช้ในการฟ้องคดีหมิ่นประมาทเนื่องจากเป็นเรื่องประโยชน์ทางแพ่ง และบุคคลที่ต้องการฟ้องคดีควรรใช้ทรัพยากร

ของตนเอง โดยทรัพยากรของรัฐควรสงวนไว้สำหรับการกระทำผิดอาญาที่รุนแรงกว่านี้

6.1.3 อย่างไรก็ตาม เจ้าหน้าที่รัฐบางคนกล่าวว่ายังมีความจำเป็นที่จะจัดเจ้าหน้าที่ของรัฐไว้ช่วยในการฟ้องคดีหมิ่นประมาท เนื่องจากประชาชนบางคนไม่สามารถจ้างทนายความฟ้องคดีเอง และในไทยเองก็ไม่มีทนายความอาสาที่ทำงานโดยไม่คิดค่าทนายมากนัก ไม่เป็นที่แน่ชัดว่าประชาชนที่ยากจนฟ้องคดีหมิ่นประมาทมากเพียงใด

6.2 การยื่นฟ้องในหลายท้องที่

6.2.1 การหมิ่นประมาทโดยหนังสือพิมพ์มีลักษณะพิเศษประการหนึ่งเมื่อเทียบกับคดีอาญาอื่นๆ โดยปกติ ผู้เสียหายจะต้องร้องทุกข์ต่อตำรวจหรือยื่นฟ้องศาลในท้องที่ที่เกิดคดีหรือเป็นภูมิลำเนาของจำเลย แต่เนื่องจากหนังสือพิมพ์มีวงจำหน่ายทั่วประเทศ ผู้เสียหายจึงสามารถร้องทุกข์หรือยื่นฟ้องในท้องที่ต่างๆ ที่หาหนังสือพิมพ์ซึ่งตีพิมพ์บทความที่เป็นหมิ่นประมาทอ่านได้

6.2.2 อย่างไรก็ตาม หลังการลอบบี้โดยสมาคมของนักหนังสือพิมพ์ ในเดือนกุมภาพันธ์ 2533 กรมตำรวจในขณะนั้นได้ออกระเบียบกรมตำรวจว่าด้วยการสอบสวนคดีความผิดฐานหมิ่นประมาทเพื่อประสานการทำงานของตำรวจในคดีดังกล่าว โดยกำหนดให้สถานีตำรวจที่รับคำร้องทุกข์ไว้เป็นแห่งแรกมีอำนาจในการสอบสวนคดี และให้สถานีตำรวจอื่นๆ ประสานงานกับแห่งแรกนั้น นับแต่ระเบียบนี้ออกมา พนักงานสอบสวนส่วนใหญ่ก็ได้ปฏิบัติตามระเบียบนี้ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากระเบียบนี้มีได้เป็นกฎหมาย จึงมีอาจบังคับใช้อย่างเข้มงวด

6.3 การไต่สวนมูลฟ้องโดยศาล

6.3.1 โดยปกติ หากผู้เสียหายให้อัยการเป็นโจทก์ยื่นฟ้องคดีหมิ่นประมาทต่อศาลแทนตน ศาลก็จะไม่ไต่สวนมูลฟ้องเนื่องจากอัยการได้กลิ่นกรงพยานหลักฐานต่างๆ ว่ามีมูลแล้ว แต่หากผู้เสียหายยื่นฟ้องคดีต่อศาลเอง ศาลก็จะไต่สวนมูลฟ้องว่าคดีมีมูลหรือไม่

6.3.2 ทนายความที่ได้ว่าความให้หนังสือพิมพ์กล่าวว่าดูเหมือนว่าปัจจุบันอัยการจะตัดสินใจสั่งฟ้องคดีหมิ่นประมาทมากกว่าที่จะไม่สั่งฟ้อง ซึ่งอาจเนื่องจากไม่ต้องการถูกมองว่าเข้าข้างหนังสือพิมพ์ จึงมีคดีหมิ่นประมาทในศาลจำนวนมาก ทนายความเหล่านี้เสนอว่าศาลควรไต่สวนมูลฟ้องคดีหมิ่นประมาททุกคดีแม้จะเป็นคดีที่ยื่นฟ้องโดยอัยการก็ตาม เพื่อคัดเอาคดีที่ไม่มีมูลออกไปก่อนที่โจทก์และจำเลยจะเริ่มกระบวนการพิจารณาคดีซึ่งต้องใช้เวลาอีกนาน

7. การไกล่เกลี่ยเพื่อไม่ต้องต่อสู้คดีในศาล

- 7.1 สำหรับคดีอาญาที่เป็นความผิดไม่รุนแรงเช่นกรณีหมิ่นประมาท ก่อนเริ่มกระบวนการพิจารณาคดีศาลจะพยายามให้มีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยศาลจะแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยให้คู่กรณี ซึ่งหากคู่กรณีตกลงกันได้ในระหว่างการไกล่เกลี่ยก็จะช่วยศาลลดจำนวนคดีลง
- 7.2 อย่างไรก็ตาม หนังสือพิมพ์ไทยก็มีการตกลงข้อพิพาทหมิ่นประมาทกับผู้เสียหายด้วยการเจรจาส่วนตัว โดยเฉพาะเมื่อเป็นคดีย่อยๆ

8. อัตราค่าธรรมเนียมศาลใหม่

- 8.1 เหตุผลหนึ่งที่ทำให้โจทก์ในคดีหมิ่นประมาทเรียกค่าเสียหายสูงผิดปกติก็คือค่าธรรมเนียมศาลหรือค่าขึ้นศาลนั้นค่อนข้างต่ำ โดยเคยกำหนดเพดานไว้ที่ 200,000 บาทต่อคดีไม่ว่าคดีจะมีทุนทรัพย์สูงเท่าไรก็ตาม
- 8.2 อย่างไรก็ตาม ได้มีการกำหนดอัตราค่าธรรมเนียมศาลขึ้นใหม่ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม 2551 โดยต่อจากนี้ คดีใดๆที่มีการเรียกค่าเสียหายไม่เกิน 50 ล้านบาทซึ่งรวมถึงคดีหมิ่นประมาท จะเสียในอัตราร้อยละ 2 แต่ไม่เกิน 200,000 บาท สำหรับส่วนที่เกิน 50 ล้านบาทจะต้องเสียเพิ่มอีกในอัตราร้อยละ 0.1 สำหรับส่วนที่เกินมานั้น
- 8.3 ทนายความหนังสือพิมพ์ได้แสดงความเห็นว่าเนื่องด้วยค่าธรรมเนียมศาลใหม่ที่สูงขึ้น โจทก์อาจเลิกแนวทางที่จะเรียกค่าเสียหายจำนวนสูงมากๆก็ได้

9. คดีหมิ่นประมาทที่น่าสนใจบางคดี

9.1 ณรงค์ วงศ์วรรณ กับ หนังสือพิมพ์แนวหน้า

9.1.1 ในปี 2535 ณรงค์ วงศ์วรรณอดีตนักการเมืองซึ่ง ณ ขณะนั้นเป็นผู้มีโอกาสได้เป็นนายกรัฐมนตรีของไทยฟ้องหนังสือพิมพ์หลายฉบับต่อหลายศาลที่รายงานข่าวอ้างว่าเขามีส่วนเกี่ยวข้องกับค้ายาเสพติดและเคยถูกสหรัฐอเมริกาปฏิเสธวีซ่าไม่ให้เข้าประเทศ

9.1.2 ต่อกรณีของหนังสือพิมพ์ขนาดกลางอย่างแนวหน้า โจทก์ได้ฟ้องทั้งคดีอาญาและคดีแพ่ง โดยในคดีแพ่งนั้นได้เรียกค่าเสียหาย 100 ล้านบาทจากหนังสือพิมพ์และวันชัย วงศ์มีชัย

บรรณาธิการผู้พิมพ์ผู้โฆษณาของแนวหน้าซึ่งเป็นจำเลยร่วม โจทก์ยังเรียกให้จำเลยทั้งสองชำระค่าใช้จ่ายในการตีพิมพ์คำพิพากษาของศาลและค่าชดเชยโจทก์ในหนังสือพิมพ์รายวันที่ออกจำหน่ายในกรุงเทพฯทุกฉบับเป็นเวลา 15 วันติดต่อกันซึ่งเป็นข้อเรียกร้องที่จำเลยจะต้องใช้เงินอีกจำนวนมาก คู่กรณีได้ต่อสู้คดีทั้งคดีอาญาและคดีแพ่งไปจนถึงชั้นศาลฎีกา

9.1.3 สำหรับคดีอาญานั้น ศาลฎีกาได้พิพากษาเมื่อ 12 ตุลาคม 2538 ลงโทษจำคุกวันชัยเป็นเวลา 20 เดือน แต่ให้รอลงอาญาไว้สองปี และปรับวันชัย 15,000 บาท ศาลยังให้ตีพิมพ์คำพิพากษาของศาลในหนังสือพิมพ์รายวันฉบับเป็นเวลาห้าวันติดต่อกัน

9.1.4 สำหรับคดีแพ่ง ศาลฎีกาได้พิพากษาเมื่อ 15 ตุลาคม 2545 หรือเจ็ดปีให้หลังโดยอ้างถึงคำพิพากษาส่วนอาญาและสั่งให้หนังสือพิมพ์แนวหน้ากับวันชัยร่วมกันชำระเงินค่าเสียหายจำนวนห้าล้านบาทแก่โจทก์ อันเป็นจำนวนค่าเสียหายสูงสุดที่ศาลฎีกาเคยให้ในคดีหมิ่นประมาท

9.1.5 วันชัยซึ่งปัจจุบันมิได้เป็นบรรณาธิการผู้พิมพ์ผู้โฆษณาของแนวหน้าอีกแล้วแต่ยังมีตำแหน่งเป็นบรรณาธิการอาวุโส กล่าวในการให้สัมภาษณ์เพื่อเขียนรายงานชิ้นนี้ว่าเงินห้าล้านบาทเป็นเงินจำนวนมากสำหรับหนังสือพิมพ์ขนาดกลางอย่างแนวหน้า ฉะนั้นบริษัทจึงไม่มีเงินสดจำนวนเพียงพอที่จะชำระแก่โจทก์

9.1.6 วันชัยกล่าวว่าบริษัทต้องล้มละลายและถูกชำระบัญชีเพื่อนำสินทรัพย์ที่มีอยู่มาชำระหนี้แก่โจทก์และเจ้าหนี้รายอื่นๆ แต่หนังสือพิมพ์แนวหน้ายังรักษาหัวหนังสือพิมพ์ไว้ได้และได้ดำเนินกิจการภายใต้บริษัทใหม่

9.1.7 เขากล่าวว่าในระหว่างสองปีที่เป็นบรรณาธิการผู้พิมพ์ผู้โฆษณาของแนวหน้า เขาถูกฟ้องคดีหมิ่นประมาทกว่า 20 คดี โดยโจทก์ในคดีส่วนใหญ่เป็นนักการเมือง อย่างไรก็ตาม คดีส่วนใหญ่ตกลงกันได้ด้วยการเจรจาส่วนตัวเนื่องจากเป็นคดีย่อยๆ

9.1.8 วันชัยกล่าวว่าสำหรับหนังสือพิมพ์ขนาดกลางและขนาดเล็กนั้น การถูกฟ้องหมายถึงปัญหาทางการเงินที่จะตามมา “ค่าใช้จ่ายในทางคดีเป็นค่าใช้จ่ายที่สูงสำหรับหนังสือพิมพ์” เพียงแค่ค่าประกันตัวบรรณาธิการคนหนึ่งๆก็อาจเป็นเงินจำนวนหลายแสนบาทหรืออาจถึงสองสามล้านบาทในบางกรณี

9.1.9 เขากล่าวว่าหลังคดีของณรงค์ วงศ์วรรณ หนังสือพิมพ์แนวหน้าได้เพิ่มความระมัดระวังในการเขียนข่าวการเมืองที่มีความสุ่มเสี่ยง “เดี๋ยวนี้เรารู้ว่าจะเขียนอย่างไรไม่ให้ถูกฟ้อง เราได้เตือนบรรณาธิการและนักข่าวให้ตรวจสอบกับแหล่งข่าวให้ดีขึ้นและอย่าเขียนข่าวโดยฟังความเพียงด้านเดียว” และเสริมในตอนท้ายว่าในปัจจุบันแนวหน้าถูกฟ้องคดีน้อยกว่าแต่ก่อนมาก

9.2 ชวน หลีกภัย กับ เสถียร จันทิมาธร และ สุชาติ ศรีสุวรรณ

9.2.1 ในปี 2544 ชวน หลีกภัยซึ่ง ณ ขณะนั้นเป็นหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์และผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรฟ้องหมิ่นประมาทเป็นคดีอาญาต่อ เสถียร จันทิมาธร บรรณาธิการบริหาร นิตยสารมติชนสุดสัปดาห์ และสุชาติ ศรีสุวรรณ บรรณาธิการผู้พิมพ์ผู้โฆษณาของหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน (มติชนสุดสัปดาห์กับมติชนรายวันเป็นสิ่งพิมพ์คนละฉบับ) ต่อกรณีบทความที่ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน ที่กล่าวอ้างว่าชวนไม่ได้ให้ความสนใจเท่าที่ควรต่อความเป็นอยู่ของภริยาและบุตรชาย และที่ว่าบุตรชาย “จะมีโอกาสได้รับไออุ่นก็เมื่อนายชวน หลีกภัยประสบปัญหาและเรื่องอื้อฉาวจำเป็นต้องสร้างภาพให้เห็น”

9.2.2 ในระหว่างการสืบพยานในศาล เสถียรและสุชาติได้โต้แย้งว่าชวนซึ่งเคยเป็นนายกรัฐมนตรีด้วยควรเป็นตัวอย่างที่ดีงามของสังคมในเรื่องเกี่ยวกับครอบครัว

9.2.3 คู่กรณีต่อสู้คดีจนถึงชั้นศาลฎีกาซึ่งได้พิพากษาเมื่อ 15 ธันวาคม 2548 ว่า “แม้โจทก์จะเป็นนักการเมืองและเคยดำรงตำแหน่งที่สำคัญทางการเมืองมาแล้ว อันอาจถือได้ว่าโจทก์เป็นบุคคลสาธารณะก็ตาม แต่ข้อความดังกล่าวเป็นเรื่องภายในครอบครัวของโจทก์ มิได้เกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่ในฐานะนักการเมืองของโจทก์และมีได้เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชนแต่อย่างไร”

9.2.4 ศาลฎีกาพิพากษาว่าทั้งเสถียรและสุชาติกระทำความผิดฐานหมิ่นประมาทและลงโทษจำคุกคนละสามเดือนและปรับคนละ 20,000 บาท โดยโทษจำคุกให้รอลงอาญาไว้สามปี และยังสั่งให้จำเลยตีพิมพ์คำพิพากษาของศาลในหนังสือพิมพ์มติชนและข่าวสดเป็นเวลาสามวันติดต่อกัน โดยข่าวสดเป็นหนังสือพิมพ์รายวันอีกฉบับหนึ่งในเครือมติชน

9.2.5 คำพิพากษาของศาลฎีกานี้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่าแม้ตัวบุคคลในข่าวของหนังสือพิมพ์จะเป็นบุคคลสาธารณะก็ตาม แต่สิ่งที่เขียนถึงบุคคลนั้นอาจไม่ถือว่าเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ ฉะนั้นศาลไทยจึงมีแนวโน้มที่จะเห็นว่าข้อความที่วิพากษ์วิจารณ์เรื่องส่วนตัวเป็นหมิ่นประมาท ในบทบัญญัติเกี่ยวกับความผิดฐานหมิ่นประมาทในประมวลกฎหมายอาญา ศาลจะห้ามมิให้จำเลย

พิสูจน์ความเป็นจริงของข้อความที่หาว่าเป็นหมิ่นประมาท หากข้อความนั้นเป็นเรื่องส่วนตัวและ การพิสูจน์จะไม่เป็นประโยชน์แก่ประชาชน

9.2.6 ประเด็นที่น่าสนใจอีกประเด็นหนึ่งในคดีนี้คือศาลอาจรองโทษบุคคลที่ศาลเห็นว่ามีส่วน เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจการของหนังสือพิมพ์ที่ตีพิมพ์ข้อความที่เป็นหมิ่นประมาท แม้บุคคลนั้น จะมิได้เป็นบรรณาธิการข่าวหรือบรรณาธิการผู้พิมพ์ผู้โฆษณาของหนังสือพิมพ์นั้น และไม่สามารถ พิสูจน์อย่างชัดเจนว่าบุคคลนั้นเป็นผู้เขียนข้อความที่เป็นหมิ่นประมาท กล่าวโดยสั้นคือศาลมี แนวโน้มยกประโยชน์ให้โจทก์ในกรณีเกี่ยวกับการหาตัวผู้เขียน

9.2.7 ในระหว่างการสืบพยาน เสถียรให้การว่าตนมิได้เขียนบทความที่ถูกหาว่าเป็นหมิ่น ประมาทและไม่มีส่วนในการดำเนินกิจการของหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน ในทางการนั้น เสถียรมี ตำแหน่งเป็นบรรณาธิการบริหารนิตยสารมติชนสุดสัปดาห์ และช่วยคัดเลือกบทความเพื่อตีพิมพ์ ในมติชนรายวัน

9.2.8 ทั้งเสถียรและสุชาติต่างไม่เปิดเผยต่อศาลว่าใครเป็นผู้เขียนบทความนั้น โจทก์เองก็ไม่มี ประจักษ์พยานที่จะมาเบิกความว่าเสถียรเป็นผู้เขียนบทความชิ้นนั้นเช่นกัน อย่างไรก็ตาม ศาล ฎีกาชี้ว่าจำเลยทั้งสองย่อมต้องรู้อยู่แล้วว่าผู้ใดเป็นผู้เขียนบทความนั้น และควรเปิดเผยข้อเท็จจริง นี้เพื่อยกเป็นข้อต่อสู้ของเสถียรเพื่อให้เสถียรไม่ต้องรับผิด การที่จำเลยทั้งสองไม่เปิดเผย ข้อเท็จจริงดังกล่าวทำให้พยานหลักฐานของจำเลยทั้งสอง “เป็นพิรุณอย่างยิ่ง” ดังนั้น ศาลฎีกาจึง เห็นว่าพยานหลักฐานของโจทก์มีน้ำหนักรับฟังได้ว่าเสถียรเป็นผู้เขียนบทความนั้น และลงโทษ เสถียรเช่นเดียวกับที่ลงโทษสุชาติ

10. กฎหมายอื่นบางฉบับที่มีผลกระทบต่อเสรีภาพในการแสดงออก

10.1 พระราชบัญญัติจัดแจ้งการพิมพ์ พ.ศ. 2550

10.1.1 พระราชบัญญัติจัดแจ้งการพิมพ์ซึ่งมีผลบังคับใช้เมื่อ 19 ธันวาคม 2550 และมีผลให้ ยกเลิกพระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ. 2484 ทำให้คนไทยสามารถเริ่มกิจการหนังสือพิมพ์ฉบับ ใหม่ได้ง่ายขึ้น โดยปัจจุบันนี้บุคคลที่มีสัญชาติไทยที่ต้องการเปิดหนังสือพิมพ์ฉบับใหม่สามารถ ทำได้โดยเพียงไป “จดแจ้ง” ต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งมิใช่การไปขออนุญาต นอกจากนี้ เจ้า พนักงานยังไม่สามารถเซ็นเซอร์ข่าวหรือปิดกิจการหนังสือพิมพ์ไม่ว่าด้วยกรณีใดภายใต้กฎหมาย ฉบับใหม่

10.1.2 อย่างไรก็ตาม กฎหมายฉบับใหม่นี้ยังให้อำนาจผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติสั่งห้ามนำสิ่งพิมพ์ใดๆที่หมิ่นพระบรมเดชานุภาพ หรือที่จะกระทบต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนเข้ามาในประเทศ

10.1.3 สำหรับกรณีที่เกี่ยวข้องกับความผิดฐานหมิ่นประมาทนั้น พรบ.ฉบับนี้มีได้กำหนดให้บรรณาธิการหนังสือพิมพ์และบรรณาธิการผู้พิมพ์ผู้โฆษณาต้องร่วมรับผิดชอบกับผู้เขียนข้อความที่หาว่าเป็นหมิ่นประมาท ในพรบ.การพิมพ์ฉบับเก่านั้น ผู้เขียนข้อความดังกล่าวและบรรณาธิการต้องรับผิดชอบร่วมกันในฐานะเป็นตัวการ และถ้าไม่ได้ตัวผู้เขียน บรรณาธิการผู้พิมพ์ผู้โฆษณาก็ต้องรับผิดชอบเป็นตัวการด้วย ภายใต้กฎหมายฉบับใหม่นี้ ดูเหมือนว่าต่อจากนี้นักข่าวหรือคอลัมนิสต์ของหนังสือพิมพ์เท่านั้นที่จะถูกฟ้องหมิ่นประมาท

10.1.4 กฎหมายฉบับใหม่นี้จะสนองความต้องการของบรรณาธิการและเจ้าของหนังสือพิมพ์จำนวนมากที่ว่าพวกเขาไม่ควรต้องรับผิดชอบในข้อความหมิ่นประมาทที่พวกเขาไม่ได้เขียน ก่อนการบังคับใช้ พรบ.จัดแจ้งการพิมพ์ฉบับใหม่นี้ บรรณาธิการและบรรณาธิการผู้พิมพ์ผู้โฆษณาบางคนได้กล่าวอย่างเปิดเผยสนับสนุนให้มีการปลดเปลื้องภาระความรับผิดชอบของตน

10.1.5 คดีหมิ่นประมาททั้งสามคดีที่ฟ้องโดยเทสโก้ โลตัสเมื่อพฤศจิกายน 2550 กุมภาพันธ์ 2551 และมีนาคม 2551 ตามลำดับเป็นตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นถึงผลของกฎหมายฉบับใหม่นี้ คดีทั้งสามเกี่ยวข้องกับข้อเขียนสามชิ้นที่ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ไทยรายวัน เทสโก้ โลตัสฟ้องเพียงแหล่งข่าวผู้ให้สัมภาษณ์ในคดีแรกและผู้เขียนบทความในอีกสองคดี ไม่มีบรรณาธิการหรือบรรณาธิการผู้พิมพ์ผู้โฆษณาถูกฟ้องเป็นจำเลยร่วมในคดีทั้งสามเลย

10.1.6 ประการนี้จึงทำให้วิตกกันว่าต่อแต่นี้นักข่าวและคอลัมนิสต์ตัวเล็กๆอาจถูกปล่อยให้ต้องต่อสู้คดีหมิ่นประมาทตามลำพังโดยหนังสือพิมพ์มิได้ให้ความช่วยเหลือ โดยเฉพาะในกรณีที่คอลัมนิสต์นั้นเป็นนักเขียนอิสระ ความวิตกนี้อาจทำให้นักหนังสือพิมพ์กลัวเกรงยิ่งขึ้นที่จะเขียนข่าวหรือบทความที่วิพากษ์วิจารณ์เจ้าหน้าที่รัฐบาลหรือบริษัทใหญ่ๆ

10.2 กฎหมายหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ

10.2.1 การหมิ่นพระบรมเดชานุภาพจัดอยู่ในลักษณะ “ความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร” ในประมวลกฎหมายอาญา โดยเป็นบทบัญญัติที่ไม่ใคร่มีการแก้ไขในใจความสำคัญนับตั้งแต่มีการบังคับใช้ประมวลกฎหมายนี้มาตั้งแต่ปี 2500

10.2.2 มาตรา 112 ของประมวลกฎหมายอาญาบัญญัติว่า “ผู้ใดหมิ่นประมาท ดูหมิ่น หรือแสดงความอาฆาตมาดร้ายพระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาทหรือผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สามปีถึงสิบห้าปี” ฉะนั้นเจ้าหน้าที่รัฐจึงถือว่าการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพเป็นเรื่องที่กระทบความมั่นคงของประเทศ

10.2.3 หนังสือพิมพ์ สถานีวิทยุและโทรทัศน์ของไทยไม่มีใครถูกฟ้องว่ากระทำผิดหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ เนื่องจากสื่อกระแสหลักจะรู้กฎเกณฑ์ในการเขียนข่าวเกี่ยวกับพระราชสำนักและหลีกเลี่ยงการรายงานข่าวที่สุ่มเสี่ยง

10.2.4 ก่อนหน้านี้ ผู้ที่หมิ่นพระบรมเดชานุภาพมักเป็นปัจเจกบุคคลที่อาจมองได้ว่าเป็นผู้ไม่จงรักภักดีโดยทำความผิดด้วยการพูดหรือเขียน แต่เมื่อมีการบังคับใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 มาตั้งแต่กรกฎาคม 2550 (อ่านรายละเอียดในหัวข้อ 11) เจ้าหน้าที่รัฐก็ได้พุ่งเป้าไปที่เว็บไซต์และบล็อกเกอร์ต่างๆจำนวนมาก

10.2.5 กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารได้กล่าวว่าได้ปิดเว็บไซต์กว่า 2,000 เว็บไซต์ที่ถูกกล่าวหาว่ามีเนื้อหาที่หมิ่นพระบรมเดชานุภาพ และรัฐมนตรีประจำกระทรวงก็ได้กำหนดให้การปราบปรามเว็บไซต์เหล่านี้เป็นนโยบายเร่งด่วน

10.2.6 เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2552 วุฒิสภาได้ตั้งคณะทำงานที่จะดำเนินการในเรื่องเดียวกันนี้ โดยได้เตือนว่ามีเว็บไซต์กว่า 10,000 เว็บไซต์ที่อาจเข้าข่ายต้องถูกปิด

10.2.7 นับตั้งแต่ปี 2550 เป็นต้นมา มีบุคคลที่ถูกตั้งข้อหาและดำเนินคดีในศาลด้วยข้อหาหมิ่นพระบรมเดชานุภาพมากขึ้น ผู้ต้องหาเหล่านี้จำนวนมากมิได้รับการประกันตัวในชั้นการสอบสวน โดยตำรวจหรือในระหว่างการดำเนินคดีในศาล และต้องติดคุกตั้งแต่ถูกจับกุม

10.3 พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550

10.3.1 พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์เป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสื่อมวลชนฉบับแรกที่ผ่านมาในปี 2550 โดยสภานิติบัญญัติแห่งชาติที่แต่งตั้งโดยทหารหลังการรัฐประหารล้มรัฐบาลของอดีตนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตรเมื่อกันยายน 2549 ก่อนการบังคับใช้กฎหมายฉบับนี้ เจ้าหน้าที่รัฐไม่มีเครื่องมือทางกฎหมายที่จะจัดการโดยตรงกับบุคคลที่เจาะเข้าไปในระบบคอมพิวเตอร์ของคนอื่น บุคคลที่ทำให้ข้อมูลคอมพิวเตอร์ของคนอื่นเสียหาย การปิดเว็บไซท์ที่มีเนื้อหาลามกหรือเป็นที่เป็นที่ป็นภัยในด้านอื่นๆ หรือดำเนินคดีกับบุคคลที่ให้บริการในการเข้าสู่อินเทอร์เน็ต

10.3.2 การหมิ่นพระบรมเดชานุภาพมิได้บัญญัติไว้เป็นความผิดเฉพาะใน พรบ.ฉบับนี้ แต่ตามที่ได้อธิบายไว้ในย่อหน้า 10.2.1 และ 10.2.2 ความผิดนี้เป็นความผิดที่เกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศ มาตรา 14 ของพรบ.นี้บัญญัติว่าผู้ใดนำเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์ใดๆอันเป็นความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งราชอาณาจักรต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ บทลงโทษนี้ยังใช้กับบุคคลที่เผยแพร่หรือส่งต่อข้อมูลคอมพิวเตอร์ดังกล่าวด้วย

10.3.3 มาตรา 15 ยังบัญญัติว่าผู้ให้บริการในการเข้าสู่อินเทอร์เน็ตผู้ใดจงใจสนับสนุนหรือยินยอมให้มีการกระทำความผิดตามมาตรา 14 ในระบบคอมพิวเตอร์ที่อยู่ในความควบคุมของตน ต้องระวางโทษเช่นเดียวกับผู้กระทำความผิดตามมาตรา 14

10.3.4 ในมาตรา 20 บัญญัติว่าในกรณีที่การกระทำความผิดเป็นการเผยแพร่ข้อมูลคอมพิวเตอร์ที่อาจกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงแห่งราชอาณาจักรตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายอาญา หรือที่มีลักษณะขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน พนักงานเจ้าหน้าที่อาจขอให้ศาลมีคำสั่งระงับการเผยแพร่งดังกล่าว บทบัญญัตินี้คือบทบัญญัติสำคัญที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานในการปิดเว็บไซต์หรือระงับการเผยแพร่ข้อความทางอินเทอร์เน็ตที่ต้องสงสัยว่าหมิ่นพระบรมเดชานุภาพหรือเป็นเรื่องลามก

10.3.5 เนื่องจากพระราชบัญญัติไว้ใน พรบ.ฉบับนี้มีอัตราสูง จึงเป็นที่ทราบกันว่าผู้ให้บริการในการเข้าสู่อินเทอร์เน็ตในไทยมีแนวโน้มให้ความร่วมมือกับเจ้าพนักงานในการให้ข้อมูลและปิดเว็บไซต์ต่างๆตามที่ขอมา

10.3.6 ได้มีการตั้งข้อหาและดำเนินคดีกับบุคคลที่กระทำความผิดภายใต้ พรบ.ฉบับนี้แล้ว แต่ยังไม่มีความคืบหน้าถึงที่สุด

11. ข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไขกฎหมาย

ข้อเสนอแนะเหล่านี้เสนอโดยอาร์ติเคิล 19 และสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติหลังจากได้ปรึกษาหารือกับบุคคลกลุ่มต่างๆที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายหมิ่นประมาทอย่างกว้างขวาง โดยในระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2551 ถึง มกราคม 2552 ได้จัดการประชุมหลายครั้งเพื่อหารือกับบุคคลที่ประกอบอาชีพต่างๆที่ได้รับผลกระทบจากหรือไม่ก็เกี่ยวข้องกับกฎหมายหมิ่นประมาท เช่น บรรณาธิการและบรรณาธิการผู้พิมพ์ผู้โฆษณาหนังสือพิมพ์ ทนายความที่ได้ว่าความให้สื่อมวลชน อาจารย์มหาวิทยาลัยที่สอนนิติศาสตร์และกฎหมาย รวมทั้งนักบรรณารักษ์เพื่อสิทธิมนุษยชน

ข้อเสนอแนะ

- หากเป็นไปได้การหมิ่นประมาทไม่ควรเป็นความผิดทางอาญาอีกต่อไป หรือมีฉะนั้นก็ไม่ควรมีโทษจำคุก
- ควรพิจารณาแก้ไขกฎหมายเพื่อให้มีข้อต่อผู้สำหรับจำเลยมากขึ้นในคดีหมิ่นประมาท
- กฎหมายควรบัญญัติอย่างชัดเจนว่าใครเป็นบุคคลสาธารณะและเรื่องใดเป็นเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ และกำหนดให้บุคคลและเรื่องเหล่านี้ต้องได้รับการตรวจสอบจากสื่อมวลชนมากกว่าบุคคลทั่วไปหรือเรื่องส่วนตัว
- ควรพิจารณากำหนดค่าสินไหมทดแทนจำนวนสูงสุดที่โจทก์อาจเรียกได้ในคดีหมิ่นประมาท
- ศาลควรให้มีการไต่สวนมูลฟ้องคดีหมิ่นประมาททุกคดีแม้จะเป็นคดีที่ยื่นฟ้องโดยอัยการก็ตาม เพื่อคัดคดีที่ไม่มีมูลออกจากระบบศาลก่อนเริ่มกระบวนการพิจารณาซึ่งเป็นเรื่องที่ยืดเยื้อและใช้เงินและเวลา
- ผู้เสียหายที่อ้างว่าถูกหมิ่นประมาทไม่ควรได้รับอนุญาตให้ดำเนินคดีด้วยการร้องทุกข์ต่อตำรวจ แต่ควรต้องแต่งตั้งทนายความของตนเองในการยื่นฟ้องคดีต่อศาลเอง
- กฎหมายฉบับอื่นๆที่พูดถึงในรายงานฉบับนี้ควรได้รับการทบทวนแก้ไขเพื่อให้แน่ใจว่าสอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่รับรองเสรีภาพในการแสดงออกของบุคคล